

Whīteki Aotearoa: Ngaahi Lēsoni meí he COVID-19 ke teuteu ai ‘a Aotearoa Nu‘u Sila ki ha mahaki faka‘auha ‘i he kaha‘ú

Talateú

‘I Fepueli 2023, ne mau kole atu ai ke ke vahevahe mai ho‘o a‘usia ‘i he COVID-19 ke tokoni‘i kimautolu ke mau ako meí he ngāue atu ko ia ‘a Aotearoa Nu‘u Sila ki he COVID-19 pea palani ai ki he kaha‘ú. ‘Oku mau fie vahevahe atu ‘i he taimí ni ‘a e me‘a kuo ako ‘i he kongā ‘uluaki ‘o e Fakatotolo ki he COVID-19 fekau‘aki mo e mahaki faka‘auhá pea mo e ngāue atu ko ia hotau fonuá ki aí.

Na‘e kole mai ke mau ako meí he ngāue atu ‘a Aotearoa Nu‘u Sila ki he COVID-19 ke teuteu ki ha fa‘ahinga mahaki faka‘auha pē ‘e ala hoko ‘i he kaha‘ú. Fakataha mo hono kole atu ko ia ho‘o ngaahi a‘usiá, ne mau toe fakataha foki mo e kau fai tu‘utu‘uni tefitó, hangē ko e Palēmia ki mu‘á Jacinda Ardern, pea talanoa mo e kakaí, ngaahi kautahá, kau ai ‘a e ngaahi potungāue ‘a e Pule‘angá, ngaahi kautaha ngāue ki he mo‘ui leleí, mo e ngaahi pisinisí, meí he kotoa ‘o Aotearoa fekau‘aki mo ‘enau ngaahi a‘usia lolotonga ‘a e COVID-19. Na‘a mau toe ma‘u foki mo ha fakamo‘oni hiki-tohi fekau‘aki mo e mahaki faka‘auhá, hangē ko e ngaahi pepa mo e ngāue fakatotolo na‘e pulusi ‘e he Pule‘angá.

Ko e kongā ‘uluaki ‘o e fakatotoló na‘e:

- Fakahoko ai ha ngaahi fakataha ‘e meimei 400
- ‘I ai ha fakataha mo ha kakai fakafo‘ituitui lahi hake ‘i he toko 1600 tupu mo e ngaahi kautaha ‘e meimei 250
- Tānaki ai ha peesi ‘e 133,000 tupu ‘o e ngaahi fakamo‘oni
- Ma‘u ai ha ngaahi tohi fakahū fakakaukau meí he kakaí ‘e meimei 13,000

Na'a mau vakai ki he ngaahi tafa'aki tefito 'o e ngāue atu 'a Aotearoa ki he mahaki faka'auhá, hangē ko e fakataputapu, ngaahi tu'utu'uni ki he huhu malu'í, mo e MIQ. Na'a mau 'ilo ai 'a e founa hono tokangaekina 'e he kakaí 'enau mo'ui lelei, totongi honau ngaahi mo'uá, ma'u atu 'o e me'akaí, pe hokohoko atu 'enau akó. Na'a mau fanongo ki he founa fetu'utaki ai 'a e Pule'angá mo e kakaí fekau'aki mo e COVID-19 mo e founa na'a nau fa'u ai 'a e ngaahi tu'utu'uní.

Na'a mau vakai'i 'a e:

- Teuteu ko ia 'a e Pule'angá ki he mahaki fakauhá
- Fokotu'utu'u ngāue 'a e Pule'angá ki hono ta'ofi 'o e COVID-19
- Ngaahi fakataputapu
- Ngaahi kau'āfonuá mo e ngāue fakakolonitini
- Sisitemi ki he mo'ui lelei
- Ngaahi ola faka'ekonōmiká
- Ngaahi ola fakasōsialé
- Huhu malu'í
- Ngaahi tu'utu'uni paú

Vakai ki mui ki he mahaki faka'auha COVID-19

Na'a mau vakai ki mui ki he ola 'o e mahaki faka'auhá 'i Aotearoa Nu'u Silá mo e founa na'e ngāue atu ai 'a e Pule'angá ki he COVID-19.

'I hono fakahoa atu ki he ngaahi fonua kehé, na'e lelei 'aupito hono malu'í 'e Aotearoa Nu'u Sila 'a e kakaí meí he vailasí mo e ngāue na'e fakahoko atu ki he ngaahi ola 'o e mahaki faka'auhá, tautautefito ki he kamata'anga 'o e ngāué. Na'e si'isi'i ange 'etau kau mate meí he COVID-19 'i ha toe fonua kehe 'i he OECD, pea 'i hono fakakātoá na'e si'isi'i ange hotau taimi na'e fakamoleki 'i he fakataputapu 'i hono fakahoa ki he ngaahi fonua lahi kehekehe. Na'e mā'ulalo pē 'a e tu'unga 'o 'etau ta'ema'u ngāué, pea na'e si'isi'i ange 'a e ngaahi 'aho na'e li'aki ako ai 'a e kau akó 'i hono fakafehoanaki ki he lahi taha 'o e ngaahi fonua 'oku tau ala fakahoa ki aí. Na'e mahu'inga 'aupito 'a e ngāue vave mo mālohi atu 'a e kakaí fakafo'ituitui, sēvesi 'a e pule'angá, ngaahi kautahá, mo e ngaahi komiunitii 'i he feitu'u kotoa pē ki hono a'usia 'o e ngaahi ola lelei ko 'ení.

Na'e kau fakataha 'a Aotearoa, hangē ko e ngaahi fonua 'i he feitu'u kotoa pē, 'i he matavalea he tō mai 'a e mahaki faka'auha COVID-19. Na'e 'ikai ke tau mateuteu ki ha mahaki faka'auha hangē ko 'ení, pea na'a tau fehanganagai ai mo ha ngaahi faingata'a lahi lolotonga 'a e fonongá. Na'e 'ikai ke haohao 'a e ngāué, pea 'oku lahi 'a e ngaahi me'a na'e mei lava ke fakahoko lelei ange, pea 'e lava leva ai 'e hotau fonuá ke tau fakalelei'i ia 'o ka toe tō mai ha mahaki faka'auha 'i he kaha'ú.

Mateuteú mo e faitu'utu'uni lelei

Hangē ko e ngaahi fonua lahi, na'e 'ikai mateuteu 'a Aotearoa ke fehanganhangai mo ha mahaki faka'auha hangē ko e COVID-19. Na'e ma'u 'e he Pule'angá ha konga lahi 'o e ngaahi me'angāue na'a nau fiema'u ke ngāue lelei atu ai 'i he kamata'angá, ka na'e mei tokoni 'a e mateuteu lelei angé ke tau hokohoko atu pē lolotonga 'a e mahaki faka'auhá.

Na'e fakahoko 'e he Pule'angá ha ngaahi faitu'utu'uni faingata'a 'i he fehanganhangai ko ia mo ha ngaahi me'a lahi na'e puli pea fetu'utaki lelei 'i he kamakamata 'a e mahaki faka'auhá, ka na'e mei lava ke tokoni ha ngaahi fokotu'utu'u lelei ange 'i he 'alu 'a e taimí.

- Na'e 'ikai ke mateuteu 'a Aotearoa ki he tu'unga lahi 'o e COVID-19, ka na'a mau fakahoko ha ngaahi liliu ke fakafetaulaki'i 'a e pole ko 'ení.
- Na'e kamata 'aki 'e he Pule'angá ha fokotu'utu'u ngāue mahino ka na'e mei lava ke toe lelei ange 'i he hokohoko atu 'a e mahaki faka'auhá.
- Na'e fiema'u ke ngāue 'a e Pule'angá mo e ngaahi pisinisí, iwi mo e ngaahi komiunitíí.
- Na'e mātu'aki ngāue mālohi 'aupito 'a e kakai mateaki 'i he Pule'angá ke ngāue vave atu ki he COVID-19 – 'i he ngaahi potungāue kehekehe, 'i hotau ngaahi kau'āfonuá, 'i he 'etau sekitoa ki he mo'ui lelei, 'i hotau ngaahi fale fakakolonitini pea 'i hotau ngaahi komiunitíí.

Ngaahi fakataputapuí

Na'e tokoni 'a e ngaahi fakataputapuí 'i he kamata'anga 'o e mahaki faka'auhá, neongo na'e 'i ai ha ngaahi pole 'i hono fokotu'utu'u kinautolú pea na'e fu'u palopalema'ia ai mo ha kakai 'e ni'ihí. Kapau 'oku tau ma'u ha ngaahi me'angāue lelei ange ki he mo'ui lelei 'a e kakai fakatokolahi, hangē ko hono muimui'i 'o e fehokotakí (contact tracing), 'e 'ikai fu'u fiema'u ke tau faka'aonga'i lahi 'a e ngaahi fakataputapuí ki ha mahaki faka'auhá 'i he kaha'ú.

- Na'e tokoni 'a e fakataputapuí ki hono ta'ota'ofi 'o e COVID-19 'i he 'ene kamakamata maí.
- Na'e 'i ai ha ngaahi pole 'i hono fokotu'utu'u mo hono tokanga'i 'o e ngaahi fakataputapuí.
- Na'e faingata'a'ia ange ha kakai 'e ni'ihí 'i he fakataputapuí 'i hono fakahoa ki he ni'ihí kehé.
- Na'e mahu'inga 'aupito 'a e iwi mo e ngaahi kulupu fakakomiunitíí ki hono tokoni'i 'o e kakai lolotonga 'o e ngaahi fakataputapuí.
- Kapau te tau tuku ha pa'anga mo ha taimi lahi ange ki ha ngaahi founa ngāue kehe ki he mo'ui lelei 'a e kakai (hangē ko hono muimui'i 'o e fakafehokotakí) 'e 'ikai ke tau ala fiema'u ha ngaahi fakataputapuí lahi 'i he taimi ka hokó.

Tāpuni 'o e ngaahi kau'āfonuá

Na'e 'aonga 'aupito hono tāpuni 'o e ngaahi kau'āfonuá 'i hono ta'ofi tu'u 'o e COVID-19 'i tu'a mei Aotearoa Nu'u Silá, neongo na'e faingata'a'ia ai ha kakai tokolahi. Na'e kau 'i he ni'ihí 'o e ngaahi polé 'a e sí'isi'i 'a e ngaahi nofo'angá 'i he ngaahi fale MIQ, 'o 'uhinga ia na'e 'ikai lava 'a e kakai Nu'u Sila tokolahi 'o folau mai ki Nu'u Sila 'i he taimi na'a nau fiema'u ai iá.

- Na'e tokoni hono tāpuni 'o e ngaahi kau'āfonuá ke ta'ofi tu'u 'a e COVID-19 'i tu'a fonua.
- Na'e faingata'a'ia ha kakai tokolahi 'i hono tātāpuni ko ia 'o e kau'āfonuá.
- Na'e lahi 'a e ngaahi pole 'i hono fokotu'utu'u mo tokanga'i 'o e MIQ – hangē ko e 'ikai ko ia ke 'i ai ma'u pē ha ngaahi loki fe'unga ma'á e tokotaha kotoa pē na'e fie folau mai ki Nu'u Silá.
- Ko hono fokotu'u vave ko ia 'o e MIQ ko ha lavame'a lahi 'aupito ia.

Tokangaekina 'o e mo'ui lelei lolotonga e tō 'a e mahaki faka'auhá

Na'e 'ikai mateuteu 'a e sisitemi ki hono tokangaekina 'o e mo'ui lelei ki ha mahaki faka'auha, pea na'e hilifaki 'e he mahaki faka'auhá ha mafasia lahi ki he kau ngāue ki he mo'ui lelei mo e ngaahi kautaha fakahoko ngāué. Na'e lava lelei 'e he ngaahi ngāue 'a e Pule'angá 'o pukepuke 'a e sisitemi ki hono tokangaekina 'o e mo'ui lelei mei hano mātu'aki lōmekina 'e he COVID-19, ka na'e motuhia hono ma'u atu 'e he kakai 'a e ngaahi ngāue angamaheni ki hono tokangaekina 'enau mo'ui lelei 'o lahi ange ia 'i he tu'unga na'e totonu ke 'i ai.

- Na'e 'ikai mateuteu 'a e sisitemi ki hono tokangaekina 'o e mo'ui lelei ki ha mahaki faka'auha.
- Na'e lava lelei 'e he ngaahi ngāue 'a e Pule'angá 'o ta'ofi hono lōmekina 'a e sisitemi ki hono tokangaekina 'o e mo'ui lelei.
- Na'e lahi 'a e ngaahi fakamole ki he ngaahi ngāue ko 'ení, hangē ko e 'ikai ko ia ke lava 'a e kakai 'o 'a'ahi ki honau ngaahi 'ofa'anga 'i he falemahaki.
- Na'e motuhia 'a hono tokangaekina angamaheni 'o e mo'ui lelei 'o lahi ange 'i he tu'unga na'e totonu ke 'i ai.
- Na'e fakatupunga 'e he mahaki faka'auhá ke toe kovi ange 'a e ngaahi palopalema na'e lolotonga hoko ki he sisitemi ki hono tokangaekina 'o e mo'ui lelei.

Ngaahi liliu fakasōsialé mo e ngaahi liliu faka'ekonōmiká

Na'e tokoni 'a e ngāue 'a e pule'angá ke ta'ofi ha ngaahi mate mo malu'i foki 'a e kakai. Neongo ia, na'e uesia 'e he mahaki faka'auhá ha kakai 'e ni'ihí 'o lahi ange 'i he ni'ihí kehé, hangē ko kinautolu ne mole 'enau ngaahi ngāué pe 'ikai ke nau ma'u atu 'a e tokoni na'a nau fiema'ú.

- Na'e 'oatu 'e he Pule'angá ha tokoni fakasōsiale mo faka'ekonōmika lahi mo 'aonga.
- Na'e fakatupulaki 'e he mahaki faka'auhá ha ngaahi palopalema fakasōsiale mo faka'ekonōmika na'e lolotonga hoko 'i he taimi ko iá ke nau toe kovi ange.
- Na'e uesia 'e he mahaki faka'auhá ha kakai 'e ni'ihí 'o kovi ange ia 'i he ni'ihí kehé.
- 'Oku te'eki ai ke 'osi hono uesia 'e he COVID-19 'a e kakai tokolahi, pea 'oku nau kei fiema'ú pē ha tokoni.

Huhu malu'í

'I hono fakakātoá, na'e fe'unga mo taau pē 'a e founa ki hono ma'u mai mo fakangofua 'o ha huhu malu'í ma'a Aotearoa Nu'u Sila. Na'e faingata'a 'a hono tuku atu 'o e huhu malu'í ka na'e ola lelei pē ia 'i hono fakakātoá, neongo na'e fu'u lōloa 'a e taimi ke a'u ai ki he kakai Maui mo e Pasifiki tokolahi.

Na'a mau 'ilo'i:

- Na'e fakahaofi 'e he huhu malu'í ha ngaahi mo'ui 'e 6500 tupu pea ta'ofi mo ha ngaahi tokoto falemahaki 'e 45,000 tupu.
- Na'e fe'unga mo taau pē 'a e founa ki hono ma'u mai mo fakangofua 'o ha huhu malu'í.
- Na'e 'i ai ha ngāue lahi na'e fakahoko ki hono tuku atu 'o e huhu malu'í pea ma'u atu ai 'e he meimei kotoa 'o e kakaí ha tu'oni huhu malu'í 'e ua 'i he faka'osinga 'o e 2021.
- Na'e fu'u fuoloa 'a e taimi ke a'u atu ai 'a e huhu malu'í ki ha ngaahi kulupu 'e ni'ihi 'oku nau tu'u lavea ngofuá, pea ko e kongá 'o e 'uhinga ki a'í he na'e tōmui hono fakakau mai 'o e ngaahi kautaha fakahoko ngāue ki he mo'ui lelei 'a e kakai Maui mo e Pasifiki 'i hono tuku atu 'o e huhu malu'í.
- Na'e fakatuotuai ha kakai 'e ni'ihi ke kau atu ki he huhu malu'í, faingata'a ke ma'u atu ia, pe 'ikai ke nau fiema'u ia, 'i ha ngaahi 'uhinga kehekehe.

Ngaahi tu'utu'uni paú

Na'e tu'utu'uni pau 'e he Pule'angá ke fakahoko 'a e sivi ki he COVID-19, muimui'í 'a e fehokotakí, tui 'o e me'a 'ufi'ufi ki he ihú mo e ngutú, mo e huhu malu'í 'i ha ngaahi tūkunga pau pea 'i ha ngaahi poini pau 'i he lolotonga 'a e mahaki faka'auhá. 'Oku lahi 'a e ngaahi tu'utu'uni pau 'i heni na'e 'uhinga lelei pē hono fokotu'ú, ka na'e 'i ai ha ngaahi palopalema 'i hono faka'aonga'i kinautolú. Na'e hoko 'a e ngaahi tu'utu'uni paú ko e taha 'o e ngaahi kongá na'e fehu'ia lahi taha 'i he ngāue atu 'a e Pule'angá ki he COVID-19.

- Na'e hoko ko e pole 'a e ngaahi tu'utu'uni pau ko 'ení pea fakatupu foki 'e hanau ni'ihi 'a e fefūsiaki.
- Na'e 'uhinga lelei pē hono tu'utu'unia pau 'o e sivi, muimui'í 'o e fehokotakí, mo e tui 'o e me'a 'ufi'ufi ki he ihú mo e ngutú, ka 'e lava ke toe fakalelei'i ange hono fakahoko kinautolú 'o ka hoko ha mahaki faka'auha 'i he kaha'ú.
- Na'e 'uhinga lelei pē ke fakahū atu ha ngaahi tu'utu'uni ki he huhu malu'í 'o makatu'unga 'i he fakamatala 'oku ma'u atu 'i he 2021.
- Na'e 'i ai ha ngaahi fiema'u 'e ni'ihi ki he ngaahi ngāue'angá, fakangāué mo e huhu malu'í, na'e fakahoko fakalūkufua ia 'o fu'u fuoloa taimi hono ngāue'akí, peá ne fakatupu ai ha maumau ki he kakai fakafo'ituitui mo e ngaahi fāmilí pea kaunga atu ki hono langa 'o e ngaahi 'ā vahevahe 'i he kakaí.

Ko e me'a na'a mou fakahā mai ke mau fanongo ki aí

'Oku ou fakamālō atu ki he tokotaha kotoa pē na'á ne vahevahe mai mo kimautolu 'enau a'usia 'i he mahaki faka'auha COVID-19. Na'e tokoni mai ho'omou ngaahi a'usiá, kau ai mo e ngaahi fakataha na'a mau fakahokó mo e ngaahi fakamo'oni na'a mau tñnakí, ke mau vakai'í ai 'a e ngāue atu 'a Aotearoa Nu'u Sila ki he mahaki faka'auhá, fakamaama 'a e ngaahi ola 'o 'emau ngaahi fakatotóló, pea mo 'oatu ai ha ngaahi fokotu'u ki he kaha'ú. Na'a mau fie vahevahe ha fakamatala fakamā'opo'opo 'o e me'a na'a mou fakahā mai kiate kimautolu fekau'aki mo ho'omou ngaahi a'usia 'i he COVID-19.

Ko e me'a 'eni ne mau fanongo ki aí:

- Na'e 'i ha tu'unga lelei pē 'a e ngāue atu 'a Aotearoa Nu'u Sila 'i he kamata'angá, ka na'e mole 'a e falala 'a e kakai tokolahi 'i he hili ha ngaahi taimi.
- Na'e fiema'u ke mateuteu lelei ange 'a Aotearoa Nu'u Sila pea na'e fiema'u ke ngaue fakataha 'a e Pule'angá kotoa.
- Na'e fu'u kehekehe 'aupito 'a e fakakaukau 'a e kakai fekau'aki mo e fakataputapu'í pe ko ha me'a lelei pe 'ikai.
- 'Oku totonu ke faingofua ange hono feliliuaki 'o e ngaahi fakataputapu'í pea toki faka'aonga'í pē 'i he ngaahi tūkunga mātu'aki makehe.
- 'Oku totonu ke vave ange hono tāpuni 'e he Pule'angá 'a e ngaahi kau'āfonuá.
- 'Oku totonu ke fakangofua 'a e nofo fakamavahe'í 'i 'apí.
- 'Oku totonu ke toe faingofua ange hono feliliuaki 'o e MIQ pea mo vahevahe taau.
- 'Oku totonu ke hokohoko atu ma'u pē 'a hono tokangaekina 'o e me'a fakavavevave ki he mo'ui lelei hangē ko e ngaahi sivi kanisaá.
- 'Oku fiema'u ke 'inivesi lahi ange 'a e Pule'angá 'i he sisitemi ki he mo'ui lelei.
- Na'e ongo'í 'e he kakai 'oku faitokonia kinautolu 'i he taimi na'e hoko ai 'a e ngaahi faingata'a faka'ekonōmika mo fakasōsialé.
- 'Oku kei ongo'í pē 'e he kakai 'a e ngaahi ola 'o e mahaki faka'uhá, hangē ko e hikihiki 'a e ngaahi fakamolé mo e ngaahi 'ā vahevahe fakasōsialé.
- Na'e pehē 'e he kakai na'a nau hounga'ia 'i he 'enau ma'u atu 'a e ngaahi huhu malu'í, neongo na'a nau ongo'í foki na'e tonu ke toe vave ange hono tuku atú.
- Na'e ongo'í 'e he kakai 'e ni'ihina'e 'ikai ke nau ma'u ha fakamatala fe'unga ke nau 'oatu ai ha fakangofua kakato ki he huhu malu'í.
- Na'e kehekehe 'aupito 'a e fakakaukau 'a e kakai 'i he vakai ko ia pe ko ha me'a lelei 'a e ngaahi tu'utu'uni paú pea 'e toe fiema'u nai ke faka'aonga'í kinautolu.

Laka atu ki mu'á mo e teuteu atu ki he kaha'ú

'Oku 'ikai ke tau 'ilo 'a e taimi 'e tō mai ai 'a e mahaki faka'auha hono hokó, pe 'e fēfē nai ia, ka 'oku kei 'i ai pē ha ngaahi sitepu te tau lava 'o fakahoko 'i hotau fonuá ke teuteu mo ikuna'í ai 'a e mahaki faka'auha ka hokó 'i he taimi 'e a'u mai aí.

‘Oku fiema’u ke tau kamata langa ‘i he taimi ni ha fa’unga ngāue ‘oku mālohi ki hono matatali ‘o e mahaki faka’auhá. ‘Oku fiema’u ke tau fakapapau’i ‘oku mateuteu ‘a e tapa kotoa pē ‘o Aotearoa Nu’u Sila, pea fakapapau’i ‘e lava ke ngāue fakataha ‘a e Pule’angá mo e komiunitií ‘i he fonuá kotoa ‘i he taimi ‘e a’u mai ai ‘a e mahaki faka’auha hono hokó.

Kuo mau ‘oatu ha ngaahi fokotu’u ki he Pule’angá fekau’aki mo e me’a ‘oku totonu ke nau fakahoko ‘i he taimi ní ke teuteu atu ai ki ha fa’ahinga mahaki faka’auha pē ‘i he kaha’ú pea mo e me’a te nau lava ‘o fakahoko ‘i he kaha’ú ke tau ikuna aí. Ko ‘emau ngaahi fokotu’u ‘eni:

- Fa’u ha palani ki he mahaki faka’auhá ‘e malava ai ‘a e ngaahi potungāue kotoa ‘a e Pule’angá ‘o ngāue fakataha.
- Fakapapau’i ‘oku mateuteu ‘a e ngaahi sekitoa ki he mo’ui lelei, fakasosialé, faka’ekonōmiká, akó, mo e fakamaau totonú ke fehanga hangai mo e ngaahi mahaki faka’uha ‘o e kaha’ú pea ke ola lelei foki ‘o ikuna.
- Fokotu’u ha kulupu ‘i loto ‘i ha potungāue ‘a e pule’angá ke ne fokotu’utu’u ‘a e teuteu ‘a e pule’angá ki he ngaahi mahaki faka’auhá.
- Fakapapau’i ko ‘etau ngāue atu ko ia ki he mahaki faka’auhá ‘oku fakatefito ‘i he kakaí – ‘o ngāue vāofi mo e ngaahi komiunitií mo e ngaahi kautahá ‘i Aotearoa kotoa.
- Fakakau ‘a e kau mataotaó ‘i hono palani mo e ngaahi ngāue atu ko ia ki he mahaki faka’auhá ‘a ia te nau malu’i ai ‘a e ngaahi totonu ‘a e tangatá mo tokoni ke tukutaha ‘enau tokangá ki he ngaahi ola taimi lōloá.
- Lolotonga ‘a e ngaahi mahaki faka’auha ‘i he kaha’ú, fakapapau’i ‘oku fanongo ‘a e Pule’angá ki he ngaahi hoha’a meí he tapa kehekehe ‘o e fonuá pea mo fakamahino ‘a e ngaahi ‘uhinga ‘oku makatu’unga ai ‘enau ngaahi faitu’utu’uni.

Ko e hā ‘a e me’a ‘e hoko ‘i he taimi ni?

Ko ‘emau lipootí, ‘a ia ‘oku fakakau ai ‘a e me’a kotoa pē kuo mau vahevahe atu ‘i he vitiō ko ‘ení, ‘oku ‘i he Pule’angá ia. ‘Oku fakakaukau’i ‘e he Pule’angá ‘emau ngaahi fokotu’u pea te nau faitu’utu’uni ai ki he founga te nau faka’aonga’i ai ‘a e ola na’a mau ma’ú ke teuteu ai ki he kaha’ú.

‘E toe ‘oatu foki ‘e he Konga Ua ‘o e Fakatotolo ki he COVID-19 ha lipooti ‘e taha ‘o fakatefito ‘i ha ngaahi kaveinga ‘e tānaki atu ki ai, hangē ko e malu mo hao ‘a e huhu malu’í, ‘a ia ‘e fakahū atu ki he Pule’angá ‘i he 2026.

Fakamālō atu kiate koe, pea ki he tokotaha kotoa pē na’e kau mai ‘o malava ai ‘a e Fakatotolo ko ‘ení.